

Věc: Posudek vedoucího diplomové práce

Název diplomové práce: Kovový inventář ze slovanských hradišť v Čechách, na příkladu hradiště na sv. Jánu v Netolicích.

Autor: Pavla Kutílková

Volba tématu

Zvolené téma se zabývá studiem historické hmotné kultury se vztahem ke středověkým dějinám, výrobě a užití kovů v dobovém sociálně-spoločenském kontextu.

Studium kovových artefaktů, získaných archeologickými metodami, je na našem území odborně široce rozpracováno, a to jak pro období raně, tak i vrcholně a pozdně středověké. V magisterské práci se proto jedná o možnost využít některé ze stávajících typologií a zároveň pro komparaci s netolickými nálezy o možnost využít archeologicko-historických i technologických poznatků z mnoha českých i moravských lokalit.

V případě předložené magisterské práce se jedná o první pokus podat přehled o raně středověkých kovových artefaktech z netolického hradiště a tyto v dobových souvislostech interpretovat. Proto lze zvolené téma hodnotit jako badatelsky závažné a přínosné pro regionální i nadregionální studium specifického druhu historické materiální kultury.

Metodologie

V první části autorka využila stávající historické a archeologické poznatky o raně středověkém osídlení Čech a Moravy i o historii lokality k podání přehledu o dějinách osídlení se zaměřením na netolické hradiště na sv. Jánu v Netolicích. Obdobným deskripčním způsobem zpracovala i obecnou problematiku dějin zpracování železa ad. kovů, včetně poukázání na stávající badatelské typologie a uvedení, kterou z nich si vybrala pro posuzování netolického materiálu. V těchto úvodních kapitolách autorka prokázala znalost odborné literatury i práce s ní.

V kapitolách o netolických nálezech využila deskripčních, komparačních a typologických metod, používaných v archeologii a příbuzných vědních disciplínách. Za kvalitní lze považovat především kapitolu analytickou, kde se autorka pokusila nejen o typologické zařazení netolických nálezů, ale i o jejich chronologické zařazení komparačně-typologickou metodou. Oproti této části, kde autorka prokázala hluboké znalosti o vybraných jednotlivostech raně středověké hmotné kultury a schopnost aplikovat stávající poznatky obecné platnosti na jí zpracovávaný materiálový fond z Netolic, nedosahuje, bohužel, závěrečná syntéza podobných kvalit (podrobněji níže).

Forma bakalářské práce

Absolventská práce, obsahující 101 stran textu (z toho 13 stran katalogu nálezů), obrazové a tabulkové přílohy (53 stran včetně databáze, kresebné a fotografické dokumentace nálezů z Netolic), splňuje formální i rozsahovou úroveň, požadovanou od práce magisterské.

Je přehledně členěna do logicky navazujících kapitol. Formulace a vyjadřovací styl jsou převážně srozumitelné, dostatečně faktografické a čtivé. Jen na některých místech se patrně jedná o neopravenou stylistiku (s. 81 - „Dalším argumentem představuje ten fakt, že v Čechách vystupují esovité záušnice prosté hlavně bez dotyku se svými variantami“; s. 90 - „v časně středověké Evropě nebylo sice železa málo, avšak zdaleka ne všechno železo přicházelo do hrobů...“ ad.) a v případě další práce se studii bych pro odborné účely doporučoval místo přítomného času v popisu historických událostí používat perfekta či preterita.

Jako formální nedostatek lze autorce vytknout především gramatickou úroveň a odkazový aparát. Práce totiž obsahuje přes 400 chyb včetně více než 30 tzv. pravopisných hrubých. Bohužel, stejně neradostné je i konstatování o citacích a odkazovém aparátu. Vedle jednotlivostí jako je nutnost odkázat na použitou literaturu či pramen, pokud autor cituje text v úvozovkách (str. 4 ad.) nebo u přetištěných dokumentací (s. 36, 40), je závažným nedostatkem především to, že si čtenář nemůže v původní publikované studii ověřit fakta, uvedená v textu magisterské práce, neboť se citované práce neobjevují v seznamu literatury vůbec (s. 6 - Kudrnáč 1970; s. 68 - Šaurová 1979) nebo tomuto seznamu neodpovídají (s. 5 - Šolle 1984, 11 a na více dalších místech; s. 11 - Lutovský-Petráň 2004; s. 20 a na dalších - Pleiner 1961, v seznamu ale dva tituly se stejným datem; s. 28 - Rybakov 1985; s. 72 - Váňa 1954). U odkazované literatury v textu je nepřehlednost způsobena tím, že autorka (dokonce často v jedné a téže závorce) uvádí odkazovanou literaturu častěji bez uvedení stran, jež v daném případě pro sdělení využila, než – jak je správné (tedy příjmení autora, rok vydání práce a odkazované strany) – s nimi. Bez možnosti verifikovat odkazovaná fakta na příslušných stranách citovaných studií tak zůstalo téměř 190 titulů, což z celého odkazového aparátu v textové části magisterské práce představuje více než 50%.

Obsah bakalářské práce

Po úvodu (s. 3), v němž autorka zdůvodňuje, proč si vybrala dané téma, je první faktografická kapitola věnována přehledu o historicko-archeologické problematice raně středověkých centrálních sídel – hradišť (2. Raně středověká hradiště v Čechách, s. 4-14). Vedle terminologie a definic (hradiště, hradska soustava ad.) se zabývá prostorovým a chronologickým vývojem raně středověkých hradišť na území Čech a Moravy a dotýká se i problematiky hradišť jihočeských.

Obdobně jako předchozí je i následující kapitola (3. Zpracování a užití kovu v raném středověku, s. 15-33) pojata jako obecný přehled o současném stavu bádání a přehledu odborné literatury k tématu získávání a zpracování železa, barevných a drahých kovů na našem území s podrobnějším pojednáním o technikách kovářských i specializovaných řemeslnických činností. Kovovým předmětům je věnován také základní typologický přehled s odkazy na literaturu, která se – zvl. k problematice raně středověké – vztahuje. V případě, že by se autorka do budoucna podrobněji zabývala problematikou raného středověku, dějin osídlení a analýzami kovových artefaktů, bylo by vhodné zařadit i informace z nejnovější literatury k daným tématům (jen výběrem např. *Das wirtschaftliche Hinterland der frühmittelalterlichen Zentren*. Hrsg. von L. Poláček. Brno 2008; Boháčová – Hošek 2009: Raně středověké nože ze Staré Boleslavi, *Archaeologia historica* 34, 367-392; Hošek - Macháček – Gregerová – Hložek 2007: Raně středověká kovodělná výroba na Pohansku u Břeclavi, PA XCVIII, 129-184; Michálek – Lutovský 2002: Archeologie knížecího sídla. Halštatský dvorec a slovanská hradiště na Hradci u Němčic. Strakonice – Praha ad.).

Následující kapitola (4. Hradiště na Jáně, s. 34-40) je věnována topografii a stávajícímu stavu historického i archeologického poznání raně středověkého hradiště v poloze na sv. Jáně na okraji jihočeského města Netolice. Autorka přehledně shromáždila informace o diskusích o existenci hradiště z konce 19. století až po současný výzkum, který doplnila plánem archeologicky zkoumané plochy v posledním desetiletí.

Od páté kapitoly přechází autorka k jádru studované problematiky, tj. k deskripci a analýze kovových artefaktů, získaných archeologickými výzkumy na netolickém hradišti. V úvodu k deskripční kapitole (5. Deskripce kovových nálezů z Netolic, s. 41-53) uvádí, že měla k dispozici nálezový soubor a konzervační zprávu vybraných kovů hradiště na sv. Jáně. Jako pozitivní vklad pro další studium nálezů lze hodnotit to, že autorka samostatně vypracovala a do příloh zapracovala kvalitní kresebnou dokumentaci zkonzervované části souboru, pro tutéž využila fotodokumentace z konzervační zprávy a nekonzervované předměty nafotila sama a vložila do příloh práce. Takový přístup z hlediska prezentace nálezového celku lze přivítat zvláště proto, že hodnota souboru je snížena způsobem provedené konzervace, která neumožňuje na předmětech makroskopicky sledovat povrchové struktury, tedy technologické a výrobní detaily (tvářecí techniky, spojování a používání různých druhů kovů, výrobní značky apod.). Tím lze také omluvit to, že autorka nezařadila tak významnou kapitolu jako jsou makroskopicky sledovatelné řemeslnické techniky a výrobní technologie, i když o nich v teoretické části své práce podrobně pojednává (viz podkapitoly v kap. 3). K deskripční části kapitoly 5 lze uvést, že si autorka dala velkou práci se slovním popisem a metrickými hodnotami nálezů a prokázala tak pečlivé studium konkrétního materiálového fondu.

Jako nepříliš šťastné vidím rozdělení do podkapitol na „zakonzervované“ a „neočistěné“ předměty, neboť to odráží současný (nikoliv trvalý) stav a je jen mechanickou pomůckou, vypovídající o stávajícím stavu zachování nálezů. Vhodnější by bylo využít prostého morfologického seznamu s popisem a vyobrazením, neboť jednotlivým předmětům se autorka věnuje podrobněji v následné analytické části své práce. K textovému katalogu lze mít jen jednotlivé, zvl. terminologické připomínky (s. 43 - nože nůžek, 43 – nůžičky, u předmětů, kde není jasný tvar ani funkce se častěji používá základního označení „neurčitelný předmět“, než např. „plochý fragment, „bronzový předmět“, „obdélný fragment“, „tyčinka“ ad., s. 48 – střeň, s. 51 lopatka vrtáku ad.), které lze bez problémů při další práci se souborem upravit a sjednotit, zvláště pokud by chtěla autorka využít do budoucna matematických (statistických, databázových, počítačových) hodnotících metod.

Za jednu ze zásadních považuji analytickou část práce (6. Analýza kovových nálezů z Netolic, s. 54-88). Protože na str. 54 autorka uvádí, že až na výjimky nemůže k časovému zařazení nálezů využít terénních, zvl. stratigrafických poznatků, zaměřila se zcela oprávněně na detailní morfologicko-chronologickou analýzu jednotlivých nálezů a jejich funkční či užitkové zařazení. Autorka si zbytečně zkomplikovala třídění, když se v podkapitolách pokusila oddělit železné a ostatní kovy do samostatných podkapitol, neboť z jejího typologického přehledu vyplývá, že primárně třídí předměty do skupin podle jejich možného funkčního zařazení a způsobu užití. Tím také dochází k tomu, že se v textu objevuje dvakrát podkapitola „neidentifikovatelné“, respektive „neurčitelné“ předměty a dvakrát „výrobní odpad“, který je v případě želez dokonce zařazen do skupiny „doplňkové předměty“, byť tyto patří k historicky nejvýznamnějším artefaktům, získaným při archeologickém výzkumu na sv. Jáně (primární výroba). Také některé z informací lze v této kapitole považovat za diskutabilní (např. s. 64, že v raném středověku lze považovat hákovité klíče za technicky překonaný nástroj, a tudíž byly ve vlastnictví zemědělců; s. 66, že otočný klíč, nalezený v Netolicích, je dokladem zámečnické výroby na místním hradišti v raném středověku; s. 72 – typologie přezek ad.). I přes uvedené drobné připomínky považuji analytickou část za nejkvalitnější kapitolu předložené práce, v níž autorka prokázala jak podrobnou orientaci v odborné literatuře, tak schopnost aplikovat komparativní metodu a vyvodit z ní závažné chronologické i typologické závěry pro studovaný materiál.

Býť shora uvedená analytická kapitola 6 dávala předpoklad k představení kvalitních závěrů, je finální souhrn poznatků nešťastně koncepčně pojat (7. Závěr, s. 89-95). Autorka totiž místo jednoduchého přehledového souhrnu a (velmi přínosného) konstatování, že na hradišti byly nalezeny ty a ty předměty, jež by následně zhodnotila z hlediska jejich výpovědních schopností o určitých činnostech na hradišti, životním stylu, výrobě, příslušnosti k různým sociálně-společenským skupinám apod., zvolila na mnoha místech své práce metodu tzv. „sekundárního dokazování“, tj. pokud nějaká materie nebo činnost není na

hradišti v prezentovaném souboru prokázána, snaží se teoreticky zdůvodňovat, že i přes absenci tam mohla být a tudíž asi i byla. Jedná se např. o zdůvodňování místní kovářské výroby (s. 89) či kovolitecké dílny (s. 90-91), při čemž na té samé straně autorka uvádí, že „jediný doklad specializované výroby na netolickém hradišti tak představuje nález klíče“ (s. 90). Hned následují větou však dané konstatování zmírňuje a uvažuje, zda se nejedná o „důkaz obchodních styků s okolím“.

Povinností autorky nemuselo nutně být v obecné rovině se zabývat například problematikou pohřbívání na hradištích, a tudíž ani tím, zda lze – teoreticky - na hradišti předpokládat duchovní osobu, protože zde asi byl kostel (s. 93). Naprosto dostačující by bylo konstatování výskytu kovové pohřební výbavy, zvl. záušnic, a její časové zařazení s odkazem na sociální specifikaci, což autorka brilantně zvládla v předchozí analytické kapitole.

Stejný přístup hodnocení a zdůvodňování zvolila autorka i v případě dosavadní absence raně středověkých militární na sv. Jánů. Místo toho, aby zdůraznila, že „neprokázání“ určité materie může být – kromě jiného – i odrazem současného stavu poznání lokality, neboť byla archeologicky zkoumána jen zcela nepatrná část hradiště, snaží se zdůvodnit vojenskou funkci lokality jejím opevněním, teoretickými příklady používání a zachování zbraní, což ji vede k neprokazatelnému konstatování, že „zbraně byly v rámci vyklízení hradiště odneseny“ (s. 92).

Na stejném principu nepřímého dokazování stojí i konstatování, že „nálezy dvou přezek nedokládají jednoznačně jejich užití jako součásti opasků, což ovšem neznamená, že se zde takové přezky nemohly vyskytovat“ (s. 93).

Obdobně jsou hodnoceny i předměty, vypovídající o životním stylu a provozu na hradišti. Místo pozitivního konstatování, že z hradiště pochází doklad používání užitné nádoby, která se obvykle nedochová, protože byla z převážně části ze dřeva (vědro), tedy nález kování vědra, autorka opět rozvádí teoretickou úvahu, že nález „pouze“ jednoho kování vědra - tedy „nečetnost tohoto nálezu jistě nevypovídá o nečetnosti užití vědra v mladohradištním období“ (s. 93) a dále rozvádí – místo zdůraznění nepatrné prozkoumané plochy - jaké okolnosti vedou k malému výskytu těchto dokladů v archeologických pramenech. Za opravdu odvážnou považují autorčinu sentenci, že „otočný klíček z Netolic uzamykal schránku, jež mohla obsahovat jedny z našich prvních mincí – denárů“ (s. 95). Dovedu si představit takové „nadstavbové“ úvahy v populárním pořadu o historii, nikoliv však v odborné studii o archeologickém nálezovém fondu.

Při objektivní kritice pramenů neobstojí ani konstatování, že na hradišti „bylo zřejmě provozováno řemeslo textilní a kůže/kožešiny zpracovávající“, a to na základě nálezů pružinových nůžek a jehel, při čemž autorka sama uvádí, že nůžky „se dají vykládat různě“ (s. 93).

Obdobně jako u shora jmenovaných je to i se zdůvodněním dosud chybějících zemědělských kovových nástrojů (s. 94); naopak bych v souhlasu s autorkou

považoval za přínosný nález raně středověkých podkov jako dokladu využívání zvířecí síly k hospodářským účelům, ovšem bez teoretického rozvádění úvah o „majetnější složce obyvatel“, kteří mohli koně vlastnit (s. 94).

V případě další práce s prezentovaným nálezovým fondem vidím největší autorčiny rezervy právě v závěrečné syntéze, která by se měla zaměřit především na přehled prokázaných materiálů, jejich morfologické, typologické, databázové a funkční posouzení a vyhodnocení souboru s ohledem na jeho místo a užití v životě raně středověké komunity. Zároveň opět zdůrazňuji, že je třeba odkázat na stávající stav poznání, který vychází z nepatrné rozlohy prozkoumané celkové plochy hradiště.

Závěrečné zhodnocení

I přes shora uvedené výhrady autorka na úrovni magisterské práce zadané téma zvládla a doporučuji její hodnocení známkou **velmi dobře**.

Otázky k obhajobě:

- 1/ Porovnejte výsledky studia kovových nálezů z Netolic s analogickými českými lokalitami.
- 2/ V čem vidíte další perspektivy studia kovových nálezů z netolického hradiště.

V Českých Budějovicích 29. 5. 2010

doc. PhDr. Rudolf Krajíc, CSc.